

3. Łaska A., Praca dyplomowa inżynierska Koncepcja rewitalizacji i zagospodarowania fragmentu parku przy ulicy Staszica w Strzelinie, przygotowana w Instytucie Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Utworzona pod opieką dra inż. Bartosza Jaweckiego.

4. Thum G., Obce miasto. Wrocław 1945 i potem, Via Nova 2008.

5. Uchwała Rady Miejskiej Strzelina z dnia 19.IV.2004 w sprawie uchwalenia MPZP Strzelin – Dolina rzeki Oławy II, Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 240.

Рассмотрены особенности создания парковых территорий на землях кладбищ на примере городского парка в г. Стржелин.

Парк, городские насаждения, евангельское кладбище, места рекреации, городская территория.

The features of arranging of park territories are considered on earths of cemeteries on the example of city park in Strzhelini.

Parks, green space, the protestant cemetery, recreational space, urban space.

УДК 712:582.623.2

ПОШИРЕННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДУ *SALIX L.* В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ОЗЕЛЕНЕННІ

Н.А. Мазуренко, здобувач*,

В.М. Маурер, кандидат сільськогосподарських наук

Охарактеризовано асортимент, особливості поширення та перспективи використання культиварів верб в озелененні урболандшафтів України. Окреслено можливі шляхи розширення асортименту верб у декоративному розсадництві та садово-парковому будівництві.

Рід *Salix L.*, види, форми, культивари верб, інтродукція, озеленення, садово-паркове будівництво.

Верби – одні з найпоширеніших і найулюбленіших деревних рослин в Україні. Тільки калина може порівнятися з вербою за кількістю складених українським народом про них пісень. З народних уст можна почути ліричні розповіді, мудрі приказки й героїчні легенди про вербу, яка одночасно є символом неньки України, магічної цілющої сили та пробудження природи. Багатьом добре відомі крилаті вирази: «Без верби й калини нема України», «Там де живе верба, житиме й ріка» і «Де срібліє вербиця, там здорова водиця». Недарма в Україні з глибокої сивини криницю копають під вербою.

---

* Науковий керівник – кандидат сільськогосподарських наук, професор В.М. Маурер

© Н.А. Мазуренко, В.М. Маурер, 2013

Завдяки своєму різносторонньому значенню у житті людини, верби здавна використовуються у садово-парковому будівництві. Найчастіше ними озеленюють береги водойм і річок, створюють захисні смуги різного цільового призначення, захищають схили ярів від водної ерозії, закріплюють сипучі піски, а їх пагони слугують основною сировиною традиційного українського ремесла лозоплетіння [4].

Незважаючи на непересічне значення, значне поширення та високу екологічну пластичність представників роду верб останніми роками, помітною є тенденція до зменшення використання їх у садово-парковому будівництві. На нашу думку, передусім, це пов'язано з відсутністю комплексної оцінки перспективності верб та їх декоративних форм для озеленення і незначною питомою вагою їх садивного матеріалу у вітчизняних розсадниках. При цьому, збільшення асортименту верб та обсягів виробництва їх саджанців у розсадниках неможливе без удосконалення існуючих і запровадження нових способів вегетативного розмноження, які б враховували видо- і формоспецифічні особливості рослин та опрацювання новітніх технологій виробництва сучасних видів садивного матеріалу, передусім, з нетравмованою кореневою системою.

Вищезазначене свідчить про неабияку актуальність досліджень з пошуку науково обґрунтованих шляхів розширення асортименту садивного матеріалу верб у декоративних розсадниках (за рахунок малопоширених видів та їх форм і гібридів) і більш широкого використання вітчизняних саджанців в озелененні та садово-парковому будівництві.

Мета дослідження – проаналізувати асортимент верб, поширених у природі та спеціалізованих колекціях ботанічних садів і представлених на вітчизняному ринку продукції декоративного розсадництва та здійснити комплексну оцінку перспективності використання їх в Україні для фітомеіорації урболандшафтів.

Матеріали та методика дослідження. Вихідними даними були публікації з цієї теми у фаховій літературі та Інтернетресурсі, асортимент культиварів верб колекції Національного Ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України, теоретичні засади та практичні рекомендації науковців щодо їх розмноження й вирощування садивного матеріалу, а також результати власних досліджень, проведених під час збирання експериментального матеріалу і написання магістерської роботи [3].

Результати дослідження. Верби надзвичайно поширені на території України і поділяються на аборигенні та інтродуковані види. Загалом рід *Salix* L. є одним з найчисленніших і, за різними даними, налічує від 350 до 600 видів [2, 5, 6]. Такі розбіжності в оцінці їх кількості зумовлені здатністю верб утворювати у природному середовищі міжвидові гібриди, а також поточним уточненням систематичного положення малопоширених гірських представників роду і виокремленням з дуже близьких різновидів окремих видів.

Так, зокрема, А.К. Скворцов [6] у 1987 р. описав 25 автохтонних видів, Є.М. Брадїс [2] – 26, М.І. Назаров, П.І. Котов, П.І. Гержедовіч [7] – 27 таксонів.

До найпоширеніших аборигенних видів належать верби біла *S. alba* L., ламка *S. fragilis* L., козяча *S. caprea* L., тритичинкова *S. triandra* L., гостролиста *S. acutifolia* Willd, сіра *S. cinerea* L., прутувидна *S. viminalis* L., пурпурова *S. purpurea* L., розмаринолиста *S. rosmarinifolia* L. та деякі інші [4].

Відповідно до програми досліджень, для визначення перспективних культиварів верб, проаналізовано дані щодо ареалів поширення аборигенних видів, їх біолого-екологічних особливостей, декоративності та перспективності використання в озелененні. Іншим шляхом збільшення асортименту верб у розсадництві та озелененні є пошук перспективних культиварів серед інтродукованих видів, їх декоративних форм і гібридів. Більшість з них, особливо їх форми, значно декоративніші, ніж аборигенні, але потребують ретельного, всебічного вивчення і науково-виробничої апробації у нових умовах культивування.

Значних успіхів з інтродукції видів і форм верб, їх гібридизації та селекції досягли науковці спеціальних ботанічних установ: садів, парків, колекцій тощо. Однією з найбільших в Україні є колекція аборигенних та інтродукованих представників роду *Salix* L. Національного Ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України (м. Київ), яка налічує близько 50 аборигенних та інтродукованих культиварів (табл. 1).

1. Походження представників роду *Salix* L. наукової колекції Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України

Аборигенні	Інтродуковані	Гібриди
<i>S. acutifolia</i> Willd.	<i>S. adenophilla</i> Hook.	<i>S. × blanda</i> Anderss.
<i>S. acutifolia</i> 'Tataricum'	<i>S. alata</i> Rar. ex stsche	<i>S. matsudana</i> 'Tortuosa'
<i>S. alba</i> L.	gl.	× <i>S. babilonica</i>
<i>S. alba</i> 'Splendens'	<i>S. capusii</i> Franch.	<i>S. × smithiana</i> Willd.
<i>S. alba</i> 'Vitellina pendula'	<i>S. caspica</i> Pall.	<i>S. caspica</i> × <i>caprea</i>
<i>S. alba</i> 'Vitellina pyramidalis'	<i>S. hastate</i> L.	<i>S. caspica</i> × <i>purpurea</i>
<i>S. caprea</i> L.	<i>S. integra</i> Thunb.	<i>S. integra</i> × <i>acutifolia</i>
<i>S. caprea</i> 'Repens'	<i>S. kangensis</i> Nakai.	<i>S. purpurea</i> × <i>viminalis</i> × <i>caprea</i>
<i>S. elaeagnos</i> Wimm.	<i>S. lucida</i> Muhl.	
<i>S. fragilis</i> 'Bullata'	<i>S. matsudana</i> Koidz.	<i>S. viminalis</i> × <i>acutifolia</i>
<i>S. pentandra</i> L.	<i>S. matsudana</i> 'Tortuosa'	<i>S. viminalis</i> × <i>purpurea</i>
<i>S. purpurea</i> L.	<i>S. myrsinifolia</i> Salisb.	<i>S. × mollissima</i>
<i>S. purpurea</i> 'Angustifolia'	<i>S. pierotii</i> Miq.	<i>S. purpurea</i> × <i>viminalis</i>
<i>S. purpurea</i> 'Gracilis'	<i>S. tenuifolia</i> Turcz.	<i>S. purpurea</i> × <i>caspica</i>

Декоративність та невибагливість до умов культивування роблять верби бажаними елементами садово-паркового будівництва. Знання видо- і формоспецифічних особливостей культиварів декоративних верб дозволяють застосувати диференційований підхід до їх використання залежно від ґрунтово-кліматичних умов і цільового призначення об'єктів озеленення.

Широкі можливості використання верб в озелененні пов'язані, перш за все, з їх біолого-екологічними властивостями: швидким ростом, здатністю витримувати тривале підтоплення (окремі види витримують посуху),

невибагливістю до ґрунтових умов, морозостійкістю та стійкістю до умов урбанізованого середовища (антропогенного тиску, загазованості повітря й засоленості ґрунту) [1]. Іншим вагомим чинником, що визначає актуальність і перспективність їх застосування у меліоративних цілях є висока декоративність дерев і кущів. Як відомо, верби відрізняються за висотою, будовою і габітусом крони, формою, розміром, фактурою та забарвленням листя і пагонів, фенологічними фазами розвитку рослин (раннім набуханням бруньок, терміном і тривалістю цвітіння, особливостями розпускання листя, їх кольором у різні пори року тощо).

Незважаючи на широке видове та формове представництво роду *Salix* L., його значне поширення у природних умовах та численні спеціалізовані колекції, асортимент культиварів верб, які традиційно використовуються у декоративному садівництві є досить обмеженим. В озелененні найчастіше застосовують аборигенні види: *S. alba* L., *S. fragilis* L., *S. caprea* L., *S. acutifolia* Willd, *S. purpurea* L. З інтродуцентів найбільшого поширення набули *S. Matsudana* Koidz., *S. integra* Thunb., *S. alata* Rar. ex stschegl., *S. hastate* L., *S. tenuifolia* Turcz. При цьому, особливою увагою у садово-парковому будівництві користуються рослини не видового рівня, а їх декоративні форми та гібриди.

Попит України на декоративний садивний матеріал загалом і деревних рослин роду *Salix* L. зокрема, окрім власних виробників – вітчизняних розсадників, нині задовольняють садові центри, мережі супермаркетів та інші спеціалізовані установи. Значна частина його імпортується садивними центрами й ландшафтними фірмами з розсадників розвинених країн Західної та Центральної Європи. При цьому необхідно зазначити, що на ринку декоративного розсадництва серед імпортованої продукції переважають саджанці верб із закритою кореневою системою, а серед вітчизняної – значна питома вага досі належить саджанцям з відкритою. Завдяки імпорту, на початку нинішнього тисячоліття, помітно активізувався і вітчизняний ринок садивного матеріалу декоративних форм верб. Імпортована з Європи продукція, окрім забезпечення потреб ринку у саджанцях для озеленення, суттєво вплинула на збагачення асортименту представників роду *Salix* L. українських (передусім, приватних) розсадників, які активніше за інші запровадили масове розмноження та виробництво сучасних видів високодекоративного садивного матеріалу, у т.ч. і з нетравмованою кореневою системою.

Нині на вітчизняному ринку садивного матеріалу представників роду *Salix* L. найчастіше зустрічаються види, декоративні форми та гібриди, які наведено у табл. 2.

Серед садівників та ландшафтних дизайнерів особливою популярністю користуються невеликі за розмірами культивари верб, які відрізняються незвичайною формою крони, забарвленням пагонів і листя, формою та фактурою листя, виразним цвітінням.

За спостереженнями авторів, найбільшим попитом користуються наступні культивари верб: Матсуди 'Тортуоза' *S. matsudana* 'Tortuosa', її гібрид з вавілонською *S. matsudana* 'Tortuosa' × *S. babilonica*, козяча пла-

куча 'Кілмарнок' *S. caprea* 'Kilmarnock', цілолиста 'Хакуро-Нішікі' і 'Фламінго' *S. integra* 'Hakuro-nishiki' і *S. integra* 'Flamingo', пурпурова 'Нана' *S. purpurea* 'Nana'.

2. Найпоширеніші культивари верб на ринку декоративного садивного матеріалу деревних рослин в Україні

Види	Декоративні форми	Гібриди
<i>S. alba</i> L.	<i>S. alba</i> 'Chermesina'	<i>S. matsudana</i> 'Tortuosa' × <i>S. babylonica</i>
<i>S. daphnoides</i> Vill.	<i>S. alba</i> 'Flame'	
<i>S. purpurea</i> L.	<i>S. babylonica</i> 'Crispa'	<i>Salix</i> × <i>sepulcralis</i> 'Chrysocoma'
<i>S. repens</i> L.	<i>S. babylonica</i> 'Tortuosa'	<i>Salix</i> × <i>sepulcralis</i> 'Erythroflexuosa'
<i>S. tenuifolia</i> Turcz.	<i>S. babylonica</i> 'Ural'	
	<i>S. caprea</i> 'Curly Locks'	
	<i>S. caprea</i> 'Kilmarnock'	
	<i>S. elaeagnus</i>	
	'Angustifolia'	
	<i>S. gracilistyla</i>	
	'Melanostachys'	
	<i>S. integra</i> 'Flamingo'	
	<i>S. integra</i> 'Hakuro-nishiki'	
	<i>S. integra</i> 'Pendula'	
	<i>S. matsudana</i> 'Tortuosa'	
	<i>S. purpurea</i> 'Nana'	
	<i>S. purpurea</i> 'Pendula'	
	<i>S. repens</i> 'Nitida'	
	<i>S. udensis</i> 'Sekka'	

Розширити асортимент перспективних культиварів для запровадження в практику декоративного розсадництва та озеленення України можна кількома шляхами, насамперед, за використання:

- малопоширених аборигенних та інтродукованих видів і форм, які зростають у вітчизняних колекціях ботанічних садів і наукових установ;
- інтродукції та акліматизації особливо декоративних форм;
- добору з каталогів відомих європейських декоративних розсадників (Arbor, Bruns, Lappen, Lorberg та ін.) найпридатніших за своїми еколого-біологічними властивостями для вітчизняних умов культиварів, що користуються особливим попитом;
- нових форм і гібридів вітчизняної селекції.

Широкому запровадженню перспективних представників верб у практику декоративного розсадництва та садово-паркового будівництва повинна передувати комплексна, системна науково-виробнича апробація відібраних декоративних форм з метою уточнення умов їх найдоцільнішого використання.

Особливу увагу при цьому слід звернути на аспекти, пов'язані з диференційованим використанням верб для озеленення, з урахуванням оптимальних умов місцезростання та виробничих цілей.

Залежно від габітусів та форми крони, культивари можна використовувати:

- дерева (*S. alba* L., *S. fragilis* L., *S. acutifolia* Willd.) – для алейних, солітерних і групових посадок;

- великі кущі (*S. caprea* L., *S. integra* Thunb., *S. purpurea* L., *S. alata* Rar. ex stschegl., *S. elaeagnus* Wimm.) – для створення фону, переднього плану;

- маленькі кущі, особливо карликові гірські види і форми (*S. herbacea* L., *S. retusa* L., *S. reticulate* L., *S. hastate* L., *S. repens* L.) – на невеликих садово-паркових об'єктах, при створенні кам'янистих гірок, рокаріїв тощо.

Висновки

Представники роду *Salix* L. є цінними елементами озеленення в Україні. Особливо поширеними нині є культивари верб *S. alba* L., *S. fragilis* L., *S. caprea* L., *S. purpurea* L., *S. Matsudana* Koidz., *S. integra* Thunb., *S. alata* Rar. ex stschegl., *S. hastate* L., *S. tenuifolia* Turcz., *S. elaeagnus* Wimm.

Найперспективнішими, з точки зору доцільності науково-виробничої апробації та наступного впровадження у практику декоративного розсадництва й широкого використання в садово-парковому будівництві, є такі види та декоративні форми верб:

- з дерев – *S. alba* 'Liempde', *S. alba* 'Chermesina' ('Britzensis'), *S. alba* 'Tristis', *S. acutifolia* 'Pendulifolia', *S. matsudana* 'Tortuosa', *S. matsudana* 'Tortuosa' × *S. babilonica*, *S. x blanda*);

- з високо- і середньорослих кущів – *S. integra* 'Hakuro-nishiki', *S. fragilis* 'Bullata', *S. purpurea* 'Gracilis' ('Nana');

- з низькорослих кущів і карликових рослин – *S. rosmarinifolia* 'Angustifolia', *S. repens* 'Argentea';

- з плакучих та кулястих форм на штамбі – *S. caprea* 'Pendula', *S. caprea* 'Mac', *S. caprea* 'Kilmarnock', *S. purpurea* 'Pendula'.

Список літератури

1. Бойченко Е.П. Деревья и кустарники как элементы зеленого строительства (эколого-биологические и декоративные особенности) / Бойченко Е.П. – Х. : Харьковский государственный университет им. А.М. Горького, 1952. – 95 с.

2. Брадїс Є.М. *Salix* L. // Визначник рослин України / за ред. Д.К. Зерова. – К. : Урожай, 1965.

3. Мазуренко Н.А. Особливості вегетативного розмноження і прискореного формування верб та їх декоративних форм : рукопис магістерської роботи інженера-дослідника лісового та садово-паркового господарства / Мазуренко Н.А. – К. : НУБіП України, 2010. – 115 с.

4. Морозов И.Р. Ивы СССР, их использование и применение в защитном лесоразведении / И.Р. Морозов. – М. : Гослесбумиздат, 1950. – 167 с.

5. Правдин Л.Ф. Ива, ее культура и использование / Л.Ф. Правдин. – М., 1952. – 168 с.

6. Скворцов А.К. Ивы СССР. Систематический и географический обзор / А.К. Скворцов. – М. : Наука, 1968. – 262 с. : ил.

7. Фучило Я.Д. Вербі України: (біологія, екологія, використання): моногр. / Я.Д. Фучило, М.В. Сбитна. – К. : Логос, 2009. – 200 с. : іл.

Дана характеристика ассортимента, особенностей распространения и перспектив использования культиваров ив в озеленении урбо-ландшафтов Украины. Намечены возможные пути расширения ассортимента ив в декоративном питомниководстве и садово-парковом строительстве.

Род Salix L., культивары ив, интродукция, озеленение, садово-парковое строительство.

The characteristic of the assortment of some willows, features of distribution and prospects of their use in planting of greenery in Ukraine are given. Set basic possibilities of widening the assortment of willows for nursery and landscape architecture.

Species Salix L., willows, introduction, planting of greenery, landscape architecture.

УДК 712.253(477.53)

ОСОБЛИВОСТІ ТЕМАТИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ МЕМОРІАЛЬНИХ ПАРКІВ М. КИЄВА

***Н.О. Олексійченко, доктор сільськогосподарських наук
Н.В. Гатальська, кандидат сільськогосподарських наук
М.О. Гричук, студентка магістратури****

Проведено розподіл меморіальних парків м. Києва залежно від особливостей тематичного навантаження. На основі ретроспективного аналізу їх формування та композиційно-просторової структури виявлено, що серед парків воєнної тематики найбільшу кількість займають об'єкти, які присвячені подіям Великої Вітчизняної війни.

Меморіальний парк, тематичне навантаження, парки воєнної тематики.

Меморіальні комплекси як елементи міського середовища мають загальнокультурне значення, різняться за тематичним навантаженням, масштабом композиції і можуть бути представлені як центр тематичного парку, так і невеликий пам'ятний знак, але об'єднуючою і незмінною є функція увіковічення пам'яті [1].

У 1976 р. прийнято нормативні показники зонування та балансу території меморіальних парків КиївНДІ містобудівництва [2], питання щодо організації меморіальних парків та їх класифікації розглянув Л.Б. Лунц [3]. Збереженням меморіальних лісопарків займалася В.А. Агальцова [4], реконструкцією меморіальних садів і парків як старовинних парків, присвя-

---

* Науковий керівник – доктор сільськогосподарських наук Н.О. Олексійченко

© Н.О. Олексійченко, Н.В. Гатальська, М.О. Гричук, 2013